

NOTE DESPRE OMONIMIA
ÎN ONOMASTICĂ

FLORINA-MARIA BĂCILĂ

S-a discutat adesea despre *omonimia* care implică, într-un fel sau altul, *numele proprii*, cu referire la omonimia dintre acestea și numele comune¹ ori dintre două sau mai multe nume proprii. Astfel, pe lângă cele patru surse principale ale omonimiei (convergența fonetică, derivarea, divergența semantică, etimologia populară sub influența paronimiei)², în lucrările de specialitate se vorbește și despre *sursele secundare ale omoni-*

¹ De remarcat că un rol important îl are majuscula, întrebuițată, printre altele, pentru a distinge substantivele proprii de cele comune omofone, în virtutea principiului simbolic al ortografiei românești: *bancă / Bancă, facultate / Facultate, teatru / Teatru; bujor / Bujor; brad / Brad* etc., vezi Mirela-Ioana Borchin, *Manual de ortografie și punctuație*, Timișoara, Editura Excelsior Art, 2005, p. 82 (aceeași idee în *ibidem*, p. 233-234); cf. și Valentin Moldovan, *Mijloace de deomonimizare*, în *Cercetări lingvistice*, Timișoara, 2002, p. 39, unde se arată că diferențierea cu ajutorul majusculilor este foarte importantă pentru înțelegerea unor propoziții în a căror structură întâlnim substantive comune și proprii. În plus, în titlurile unor opere literare sau ale unor articole de ziar, substantivele proprii și cele comune sunt scrise, adesea, cu aceleași tipuri de caractere; pentru a evita eventualele confuzii, este necesară respectarea normelor ortografice.

² Pentru această discuție, vezi Florina-Maria Băcilă, *Omonimia în limba română. Privire monografică*, Timișoara, Editura Excelsior Art, 2007, p. 64-101.

miei. Bine reprezentate numeric, în română, sunt, de pildă, seriile omonimice formate prin *creație lexicală*, constituite din nume proprii (de persoane, de animale, de locuri), pe de o parte, și numele comune originare, pe de altă parte:

- nume de persoane, prenume, porecle, supranume, pseudonime ș.a., în relație de omonimie cu cele comune din care provin: *Arbore* < *arbore*, *Limbă-Dulce* < *limbă dulce*, *Jumătate* < *jumătate*, *Alb(u)* < *alb*, *Bălan* < *bălan*, *Barbă* < *barbă*, *Barbăneagră* < *barbă neagră*, *Brândușa* < *brândușă*, *Berbece* < *berbece*, *Brânză* < *brânză*, *Buzdugan* < *buzdugan*, *Mămăligă* < *mămăligă*, *Pisicuța* < *pisicuță*, *Păsărică* < *păsărică*, *Lup(u)* < *lup*, *Urzică* < *urzică*, *Vulpe* < *vulpe* etc.;

- toponime (în sensul larg al termenului – nume de locuri, de localități, de munți, de ape ș.a.), în raport de omonimie cu substantivele comune care le stau la bază: *Babele* < *babele*, *Brădet* < *brădet*, *Copăcel* < *copăcel*, *Corn* < *corn*, *Făget* < *făget*, *Făgețel* < *făgețel*, *Flămânzi* < *flămânzi* etc.

Prin numărul mare de nume proprii omonime cu cele comune, *antonomaza* are contribuția cea mai bogată la crearea acestor serii. Celălalt aspect al antonomazei, *deonimia* (formarea de substantive comune din cele proprii) are un aport redus; se explică astfel *cotnar* „vin produs în viile (podgoriile) din localitatea Cotnari, județul Iași” (< [*vin de*] *Cotnari*), *murfatlar* (< [*vin de*] *Murfatlar*) ș.a.³.

Numele proprii de instituții alcătuite din cuvinte compuse (un termen generic și diferite determinări indicând specia) pot fi omonime cu grupuri nominale care nu au acest statut și de care se deosebesc prin scriere: *Am absolvit Liceul de*

³ Pentru această problemă, vezi Petru Zugun, *Lexicologia limbii române. Prelegeri*, Iași, Editura Tehnopress, 2000, p. 257-259; cf. *ibidem*, p. 147-148, pentru exemple de nume proprii provenite de la cele comune omonime sau, invers, de substantive comune obținute din numele proprii.

Matematică-Fizică din Reșița., dar *Am vizitat azi două licee de matematică-fizică.*; **Teatrul Național din București a prezentat un nou spectacol.**, față de *Unele dintre teatrele naționale nu au participat la festival.* O confuzie frecventă se face între *Țara Românească*, denumire consacrată pentru „Muntenia”, ca formațiune statală istorică, și *țara românească* „statul român, patria românilor”⁴.

Anumite toponime (indicând aspectul, poziția etc. ori asemănarea cu obiectul denumit din lumea înconjurătoare) se raportează, într-un fel sau altul, la apelative. Astfel, în România, numeroase localități poartă același nume (*Baia / Băile, Balta, Braniște(a), Câmpia, Coasta, Dealu, Dumbrava, Iaz(u), Izvoru / Izvoarele, Lacu, Livada / Livezi(le), Lunca, Marginea, Măgura, Movila, Paltin, Piatra, Poiana, Stejaru, Teiu, Valea* etc.)⁵. Din acest motiv, când același toponim se găsește în diferite provincii ale unei țări, pentru a se elimina omonimia, se adaugă un determinant (vezi *Baia de Aramă / Băile Herculane, Câmpia Turzii, Coasta Cerbului, Dealu Geoagiului, Lacu Roșu, Livada Beiușului, Lunca Ilvei, Piatra-Neamț, Poiana Sibiului, Valea Călugărească* etc.) sau

⁴ Pentru această discuție, vezi Mioara Avram, *Ortografie pentru toți. 30 de dificultăți*, București, Editura Academiei, 1990, p. 123.

⁵ În lucrarea *Nume de persoane și nume de locuri românești*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1984, p. 28-35, capitolul *Etimologie dublă sau omonimie?*, Ioan Pătruț discută astfel de situații și demonstrează, cu argumente pertinente, că, de pildă, toponimul *Craia* corespunde antroponimului omofon; nu poate fi ignorată nici raportarea toponimului *Crai(ul)* la apelativul *crai* „domn, principe, domnitor”, dar aceasta nu este exclusivă. În cercetarea numelor de locuri, etimologia multiplă reprezintă o soluție provizorie și, de aceea, este necesar să se stabilească originea fiecăruia dintre numele omofone purtate de obiective diferite, mai ales că, în onomastică, omonimia este stimulată de factori lingvistici și extralingvistici.

se apelează la diminutive, mai ales în zonele unde există încă o localitate cu acest nume (vezi oiconime precum: *Dumbrăvița, Dumbrăvioara, Movilița, Teiuș*).

Frecvent, omonimia apare ca o consecință a formării numelor proprii de la cele comune, fenomen care se petrece atât între numele de localități și substantivele colective din care provin (*Aluniș, Brădet, Făget, Păltiniș, Pietriș, Plopiș, Stejărișu* etc.; cf. și denumirile unor localități românești precum: *Albești, Avrămești, Bărbătești, Bogdănești, Budești, Bunești, Comănești, Cornești, Costești, Florești, Ionești, Petrești, Popești, Românești, Stănești, Stroești, Ștefănești, Tomești* etc.⁶), cât și în lexicul specializat, unde numele proprii devin, prin dezvoltare semantică, o sursă de creare a unor noi semnificații – vezi denumirile, cu circulație în diverse limbi, ale unor unități de măsură formate de la numele descoperitorilor lor: *newton, ohm, amper* ș.a.; cf. și fr. *pascal* și numele propriu *Pascal*, care, la început, li se dădea copiilor născuți de Paște; *Titan*₁ / *titan*₁ „(Mit.) fiecare dintre cei 12 fii ai lui Uranus, care au luptat împotriva lui Zeus pentru supremație”; „om extraordinar de mare și de puternic; uriaș, gigant”; „(fig.) om cu calități extraordinare, capabil de realizări excepționale”; „(Astr.) cel mai mare satelit al planetei Saturn” (< lat. *Titan*, fr. *titan*) – *titan*₂ „element chimic răspândit în natură sub formă de compuși, întrebuințat la fabricarea oțelurilor speciale și, sub formă de oxid, ca pigment alb” (< fr. *titane*); *Mercur*₁ „(Mit.) numele zeului comerțului la romani”; „numele primei planete a sistemului solar” (< lat. *Mercurius*) – *mercur*₂ „(Chim.) metal cu luciu argintiu, lichid la temperatura obișnuită, și foarte mobil; (pop.) argint-viu” (< fr. *mercure*, germ. *Merkur*).

⁶ Unii cercetători consideră omonime toponimele și numele de familie cu forme identice, chiar dacă primele s-au format de la celelalte.

În onomastică, termenul *omonim* se întrebuițează și pentru persoane care poartă același nume (de pildă, *Camil Petrescu* / *Cezar Petrescu*). Omonimia dintre două sau mai multe nume proprii se referă însă, cel mai adesea, la trecerea omonimului de la o clasă la alta, cu păstrarea aceluiași corp fonetic (vezi prenume ca: *Andrei, Dumitru, Grigore, Ilie, Ivan, Mihai, Nicolae, Pavel, Petre, Radu, Ștefan, Vasile*, devenite nume de familie). Omonime sunt și formele prescurtate de la numele „pline” (*Nuța* < *Anuța* / *Lenuța*; *Tina* < *Cristina* / *Florentina* / *Valentina*).

*

Omonimia temelor nominale aparținând diverselor categorii onomastice este, așadar, bine reprezentată, având în vedere mai ales faptul că multe nume proprii provin de la altele sau de la nume comune, ceea ce creează numeroase coincidențe.

Bibliografie

Avram, Mioara, *Ortografie pentru toți. 30 de dificultăți*, București, Editura Academiei, 1990.

Băcilă, Florina-Maria, *Omonimia în limba română. Privire monografică*, Timișoara, Editura Excelsior Art, 2007.

Borchin, Mirela-Ioana, *Manual de ortografie și punctuație*, Timișoara, Editura Excelsior Art, 2005.

Moldovan, Valentin, *Mijloace de deomonimizare*, în *Cercetări lingvistice*, Timișoara, 2002, p. 38-45.

Pătruț, Ioan, *Nume de persoane și nume de locuri românești*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1984.

Zugun, Petru, *Lexicologia limbii române. Prelegeri*, Iași, Editura Tehnopress, 2000.

REMARQUES SUR L'HOMONYMIE DANS L'ONOMASTIQUE

(Résumé)

L'article se propose de relever l'idée que l'homonymie implique, d'une manière ou d'une autre, les noms propres, ayant en vue la coïncidence formelle entre les noms propres et les noms communs, mais aussi l'identité formelle de deux ou de plusieurs noms propres (des toponymes ou des anthroponymes).